Akut de Pial ë guɔ̈p de NSW

Wäl de Gël ë Tuany/Guɔɔl Ajïth (Varicella – chickenpox)

Athöör nɔŋic wël ke amïdhiëëth

Akuma de Kɔc ke Australian ee wɛl kɔ̈k ke gël looi abac në Aguiɛɛr de Gël de Kɔc ke Baai (National Immunisation Program – NIP) yic.

Thiëc. Yeŋö ee cɔlë Tuany/Guɔɔl Ajïth?

Tuany/Guɔɔl Ajïth ee tuany wën ye kɔc dɔm arëëtic ku aye cak në varicella-zoster virus. Yen ee kïït thii ke tuany cak në mïth piɔl gup yiic, cïtmɛn de:

- **atuɔ̈c/alëëth thiin koor**
- **Juän wum**
- **bï raan rɔt yök ke cïë guɔ̈p piɔl**
- **akuɔ̈ɔ̈k ye tuet wënë waaŋ ke biööt thii kor nyïn.**

Tuany/Guɔɔl Ajïth alëu bï ya riɛl apɛi tënë kɔcdït ka kɔc niɔp gup. Në thɛɛr kɔ̈k lik yiic ke ka lëu bï cak në:

- **määr de cäth ë rääl (mɛn ye rɔt looi tënë raan 1 në kɔc kaa 4,000 yiic)**
- **buut de nyith (mɛn ye rɔt looi tënë raan 1 në kɔc kaa 100,000 yiic).**

Na cï tuany/guɔɔl ajïth tiŋ liac dɔm, ke mɛnhde alëu bï guɔ lac/dac dhiëëth ke thaarden de dhiëëth ŋootwei ka alëu bï yök në kärɛc ke dhiëëth cït mɛn de piäär ka kärɛc lëu bïk röt ya looi në ye kök ka ye cök.

Thiëc. Ye tuany/guɔɔl ajïth thiäipiny/tɛkpiny wudë?

- **Në thɛɛr tueŋ ye yen ke rɔt gɔl, ke tuany/ruaai ajïth ee rɔt thiäipiny/tɛkpiny në ɣɔ̈ɔ̈l.**
- **Në yecök ciëën ëtënë, ëke rɔt thiäipiny/tɛkpiny të cenë raan jak në pïu ye bɛ̈nbei në tuet-tuet yic.**

Kɔc nɔŋ gup tuany/guɔɔl ajïth aalëu bïk bairäth ya thiäipiny/tɛkpiny në:

- **kaam de nïn kaa 1–2 yiic ke akuɔ̈ɔ̈k këc kɔn tuɔ̈l (në thɛɛr yen wum wat në juäi)**
- **agut cï nïn kaa 5 të cenë akuɔ̈ɔ̈k tuɔ̈l (agut cï bï tuet-tuet yic kɔn riɛl).**

Thiëc. Ye wëël de gël luui wudë?

Wɛl ke gël aye guɔ̈pdu kony bïk thɔ̈ɔ̈r kenë awuɔɔk de guɔ̈p. Na cï raan cï toom në wëël de gël rɔt tääu në ye ɣän ke awuɔɔk käkë yiic, ke gupken aalëu bï ya thɔ̈ɔ̈r apieth kenë tuany, mɛn bï tuany ya gël ago cië beer cil ka bï ya cɔk tɔ̈u ke cïï yic beer riɛl apɛi.

Thiëc. Ye wëël de gël ë tuany ajïth ŋiëc luui wudë?

Wëël töŋ de gël alëu bï ciin de 80–85 në buɔɔtic de tuany ajïth ya gël ku ee luui apieth tënë tuanytuɛɛny riliic apɛi.

Thiëc. Yeŋa lëu bï ya toom në wëël de gël?

- **Mïth këc run kaa 14 dööt akɔɔr bï keek ya toom në wëël töŋ de gël ë tuany ajïth të cenë të tɔ̈u kek wënthɛɛr ëke cï toom (mɛn ye lac ke nɔŋ pɛi kaa 18) ka cïk gup kɔn naŋ tuany ajïth.**
- **Mïth nɔŋ run kaa 14 ku bɛ̈ɛ̈r nhial akɔɔr ë wal kaa rou, pɛi 1–2 ë thää yiic.**

Thiëc. Yeŋa cië lëu bï ya toom në wëël de gël?

Duk wëël ë gël gɛ̈m kɔc wën:

- **nɔŋ këræc ye wuɔ̈ɔ̈c kënë guɔ̈pde (wuɔ̈ɔ̈c de wäl kenë guɔ̈p) tënë wëël thɛɛr ka käwën tɔ̈u në wëël de gël yic**
- **tɔ̈u ke liac (them ba liëc gël në kaam de nïn kaa 28 cenëke yïn toom)**
- **tɔ̈u ke rim cï keek miit në guɔ̈pic/ka cï mïïth ke rim (immunoglobulin) tuɔɔm në guɔ̈pic në kaam de pɛi kaa 12 cï piac tëëk yiic**
- **cï yïn kɔn toom në wëël ye bairäth cɔk niɔp (cï mɛn de, MMR, BCG, ka tääc maketh) në kaam de wiik kaa 4 cï tëëk yiic**
- **nɔŋ niööp de guɔ̈p, agut cï:**
  - kɔc nɔŋ gup tuany adarwal (HIV/AIDS)
  - kɔc löm wëël de cancer (chemotherapy), ka wëël ye mɛɛr në guɔ̈pic, ka wëël dïït de corticosteroids
  - kɔc nɔŋ gup tuany dïït rilic apɛi ë guɔ̈p cït mɛn de tuany ë lymphoma ka tuany ë leukaemia.

Thiëc. Yeŋö yenë wuɔ̈ɔ̈c de wäl kenë guɔ̈p?

Wuɔ̈ɔ̈c de wäl kenë guɔ̈p ee kë cïï rɔt ye lac looi ku ee anɔŋ kärɛc ye keek looi ye wuɔ̈ɔ̈c kenë guɔ̈p. Alëu bï raan cɔk kääc piɔ̈u ka bï raan cɔk thou të këc yen ye lac luɔ̈i yïlac. Akïïm ye wɛl ke gël tuɔɔm në kɔc gup aye tɔ̈u ëke cï keek ŋiëc piɔ̈ɔ̈c bïk wuɔ̈ɔ̈c de wäl kenë guɔ̈p ya ŋiëc mac.

Thiëc. Na tɔ̈u ke kuɔ̈c lɔn cenë mɛnhdiɛ gäm wëël de tuany/guɔɔl ajïth ka cï toom në wëël de gël?

Na yïn tɔ̈ ke cië ŋic apieth, ke mɛnhdu aŋoot ke lëu bï ya toom në wëël de gël ë tuany ajïth.

Thiëc. Yeŋö tɔ̈u në wëël de gël ë tuany ajïth yic?

Wëël de gël anɔŋic kë thiin de:

- **sucrose, gelatin, urea, ku jɔl ya monosodium glutamate**
- **Kä ke guɔ̈p ke MRC-5 cells (yenë luui në keek të loië wëël de gël)**
- **nɔŋic kä lik ke neomycin ku bovine serum ye keek yök thïn.**

Kä tɔ̈u thïn käkë aye wäl kony bïk ya luui apieth ka bï keek ya tɔ̈ɔ̈u. Acï yök ëyadɛ̈ŋ ke nɔŋic kä ke bovine në thɛɛr ke luɔide yiic.

Thiëc. Tɔ̈ wɛl ke gël ëke pieth wudë?

Wɛɛl ke gël në Australia aye tɔ̈ ëke piɛth areet. Aye kɔn tëëk në thëm rilic apɛi de pial ë guɔ̈p yic të ŋoot kek ëke këc kɔn gam në Akutnhom ye Wal mac (Therapeutic Goods Administration – TGA). Akut de TGA ëyadɛ̈ŋ ee piath de wɛl ke gël biɔ̈ɔ̈k të cenë keek luɔɔi.

Thiëc. Ye kärɛc ŋö kek ye yök në wëël de gël ë tuany ajïth yic?

Kärɛc ye keek yök thïn aye lac tɔ̈u ëke kor ku aalëu bïk mɛt thïn në:

- **thiɛth de guɔ̈p, arɛɛm, ka abuɔ̈ɔ̈t tëwën cenë wäl tuɔɔm thïn**
- **atuɔ̈c/alëëth.**

Kärɛc ye keek yök thïn aciï röt ye lac looi në thɛɛr juëc yiic. Na kɔɔr wël juëc kɔ̈k, ke yï tïŋ Wël ke Wɛl ye keek dek (Consumer Medicine Information – CMI) tënë health.nsw.gov.au/schoolvaccination. Na yïn tɔ̈u ke yï cï diɛɛr në kärɛc lëu bïk ya bɛ̈nbei thïn, ka yï yuɔ̈pë Akimdun de GP.